

บทความวิจัย

แนวทางการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ

Financial Preparation Guidance of Thailand's Working Age for Entering into Aging Society

สาระ ล่ำซำ

บริษัท เมืองไทยประกันชีวิต จำกัด (มหาชน)

250 ถ.รัชดาภิเษก แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10310

Sara Lamsam

Muang Thai Insurance Public Company Limited

250 Rachadaphisek Road, Huaykwang, Bangkok 10310

E-mail: sara@muangthai.co.th

วันที่รับบทความ : 20 กุมภาพันธ์ 2565

วันที่แก้ไขบทความ : 20 มีนาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ : 10 เมษายน 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้จัดทำเพื่อเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย รองรับการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าวัยแรงงานไทยมีมุมมองและแนวคิดในการเตรียมความพร้อมที่แตกต่างกัน ประเทศไทยมีสวัสดิการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมเรื่องการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อวัยเกษียณ แต่พบว่าไม่มากพอต่อการดำรงคุณภาพชีวิตหลังเกษียณนอกจากนี้จากการที่ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รวมถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำค่ารักษาพยาบาลที่มีสูงขึ้น และคนบางกลุ่มที่ยังไม่มีเป้าหมายหรือความรู้ทางการเงินที่มากพอ ทำให้ประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมาก หน่วยงานทุกภาคส่วนควรร่วมกันขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหา โดยเริ่มตั้งแต่การส่งเสริมการเตรียมความพร้อมทางการเงินในระดับบุคคล จนไปถึงด้านมาตรการเชิงระบบ ซึ่งรวมถึงการออกสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุการปรับระบบสวัสดิการต่าง ๆ เช่น ระบบบำนาญ ระบบประกันสังคม ให้สอดคล้องกับค่าครองชีพและแนวทางการรักษาระดับเงินกองทุนให้มั่นคงและยั่งยืน มีการปรับระบบสวัสดิการภาคสมัครใจและเพิ่มระบบการออมภาคบังคับ เช่น วิธีการออมจากค่าใช้จ่าย (Saving Consumer Tax) ทั้งนี้การที่จะกำหนดนโยบายหรือแนวทางการดำเนินการด้านผู้สูงอายุให้เหมาะสม จำเป็นต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ หรือลักษณะต่าง ๆ ของประชากรผู้สูงอายุทั้งในปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีลักษณะแตกต่างกัน มีศักยภาพการเตรียมความพร้อม ความต้องการ และปัญหาที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : การเตรียมความพร้อม, วัยแรงงานไทย, สังคมผู้สูงอายุ

Abstract

This article is aimed to propose guidelines for financial preparation of the Thai working age population when becoming the elderly. The study showed that the Thai working age population has several perspectives and ideas on financial preparation. Despite various welfare benefits in Thailand that promote financial preparation for retirement, they are insufficientto maintain the quality of life after retirement. Due to Thailand's entry into an aging society and the increasing trend of poverty and inequality,all sectors should work together to address these challenges. Some people also lack goals or financial knowledge to solve the problems. The public and private sectors should promote financial preparation at the individual level along with systematic measures, including issuing housing welfare for the elderly, improving welfare and benefits such as pension and social security to be in accordance with the cost of living and guidelines for maintaining a stable and sustainable capital fund, changing voluntary welfare system to compulsory program and promoting forced saving where people can save more from saving consumer tax. In order to formulate appropriate policies or guidelines for the elderly,it is necessary to consider the composition or various characteristics of the elderly population both in the present and in the future because the elderly have different characteristics, potentials, needs and challenges.

Keywords: Preparation, Thai working age, Aging Society

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัยแรงงานและวัยสูงอายุในด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม อันเนื่องมาจากการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย และจะเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ที่มีผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2564 และสังคมสูงวัยอย่างเต็มที่ที่มีผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมดใน พ.ศ. 2574 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ออนไลน์, 2560) มีผลนำไปสู่ความจำเป็นในการปรับตัวที่ผู้ใหญ่วัยแรงงานต้องดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น แม้ประชากรสูงอายุมีอายุยืนยาว แต่ไม่ได้หมายความว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจะดีตามไปด้วย เนื่องจากมีสภาพร่างกาย ที่ทรุดโทรม วัฒนธรรมการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวลดลง ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้น

ประชากรวัยแรงงาน มีช่วงอายุตั้งแต่ 15-59 ปี เป็นวัยที่เป็นกำลังสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ ประเทศไทยมีประชากรวัยแรงงานถึงประมาณ 2 ใน 3 หรือคิดเป็นร้อยละ 64 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ออนไลน์, 2562) โดยข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2543-2583 (ฉบับปรับปรุง) พบว่าประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง ขณะที่ประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้จากงานวิจัยของ อนพัทย์ หนองคู และ ดร. พรวรรณ นันทแพศย์ (2559) ได้วิเคราะห์รูปแบบการออมสำหรับวัยสูงอายุในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่าผู้เกษียณมีความเสี่ยงที่จะอยู่ในภาวะยากจน หากไม่มีการออมเพิ่มเติมในระหว่างวัยทำงาน ผลตอบแทนของการออมแต่ละแบบที่จัดสรรให้ผู้เกษียณอายุนั้น ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพหลังเกษียณนอกจากนี้จากแนวโน้มค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลที่สูงขึ้น และสถานการณ์เศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจโลกที่ยังผันผวนต่อเนื่องและส่งผลต่อระดับค่าครองชีพที่สูงขึ้น จะทำให้รายได้หรือเงินออมลดลงจนอาจไม่เพียงพอในช่วงบั้นปลายเกษียณ

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ที่มุ่งศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ โดยจะทำการศึกษาในกลุ่มวัยแรงงานที่ไม่ได้ทำงานในหน่วยงานข้าราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ที่เกิด พ.ศ. 2509-2533 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประชากรรุ่นเกิดล้าน ที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้ที่เริ่มต้นทำงานที่เกิด พ.ศ. 2534-2542 โดยผู้วิจัยมีความมุ่งหวังว่าบทความวิจัยนี้จะเป็นแนวทางให้วัยแรงงานไทยสามารถเตรียมความพร้อมทางการเงิน เพื่อเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทยในปัจจุบัน เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานในประเทศไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย รองรับการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุ เป็นแนวทางให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เน้นการศึกษาการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น ไม่ได้ลงลึกรายละเอียดการปฏิบัติเป็นรายบุคคล

2. ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มเป้าหมายที่จะดำเนินการศึกษา คือ กลุ่มประชากร

ไทยวัยแรงงาน สัญชาติไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1 กลุ่มคนที่เกิด พ.ศ. 2509-2518 ที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ที่มีระยะเวลาในการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อการเกษียณอยู่ในระดับน้อย

2.2 กลุ่มคนที่เกิด พ.ศ. 2519-2533 ที่มีระยะเวลาเตรียมพร้อมทางการเงินเพื่อการเกษียณค่อนข้างมาก

2.3 กลุ่มที่เกิด พ.ศ. 2534-2542 เป็นกลุ่มผู้เริ่มต้นในการทำงาน

โดยแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันในปัจจัยต่างๆ ได้แก่ การให้ความสำคัญหรือไม่ให้ความสำคัญกับการวางแผนเกษียณมีบุตรหรือไม่มีบุตร และกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ พนักงานประจำ ผู้ประกอบอาชีพอิสระ และ ผู้มีกิจการเป็นของตนเอง ซึ่งจะไม่รวมไปถึงกลุ่มอาชีพข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ เนื่องจากมีสวัสดิการเพื่อการเกษียณอยู่แล้ว

ทั้งนี้ยังมีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารระดับสูงในภาครัฐหรือนักวิชาการที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายในระดับประเทศ เพื่อขอทราบวิสัยทัศน์และคำแนะนำเชิงนโยบายเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมการเงินเพื่อการเป็นผู้สูงอายุ เพื่อนำมาประกอบในการอภิปรายผล

3. ขอบเขตด้านการวิจัยเชิงพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีพื้นที่เป้าหมาย จะดำเนินการศึกษาใน 5 ภูมิภาคของประเทศไทย ได้แก่ กรุงเทพและปริมณฑล ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของแต่ละพื้นที่

4. ขอบเขตด้านเวลา

เริ่มการศึกษาวิจัยตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 จนถึงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2564

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ใช้วิธีการศึกษาภาคสนาม (Field Study)โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบจัดให้มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมตัวความพร้อมทางการเงิน เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุและวิธีการศึกษาเอกสาร (Document Study) ในการเก็บข้อมูล เช่น แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545–2564) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) จำนวนประชากรจากการทะเบียนจำแนกกลุ่มตามอายุ รายจังหวัด และภาค พ.ศ. 2562 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

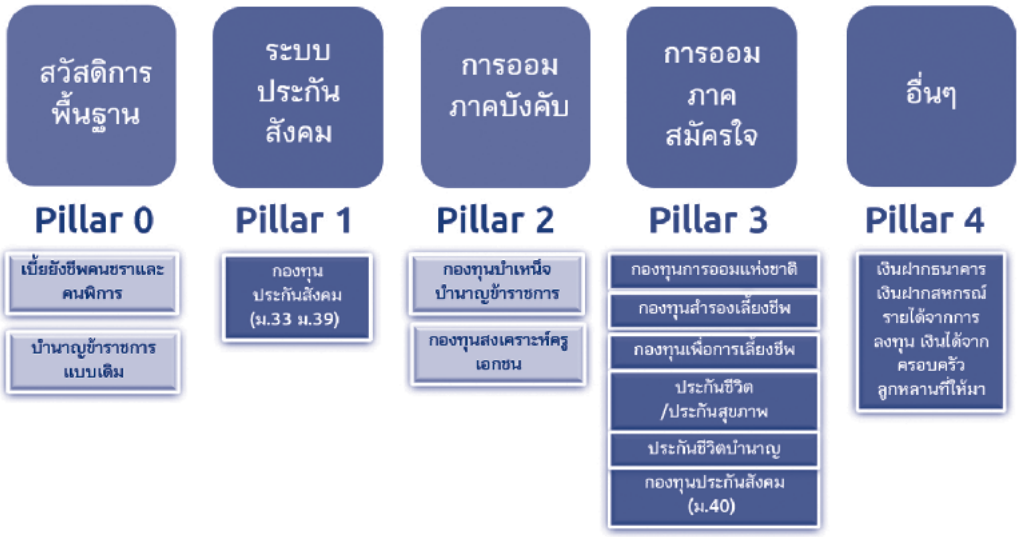
ประกอบด้วย 2 กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่กลุ่มข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งประเภทผู้บริหารระดับสูง เป็นหน่วยงานจากทางภาครัฐหรือนักวิชาการที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายในระดับประเทศ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุและ กลุ่มประชากรวัยแรงงานไทยสัญชาติไทย และไม่ได้ประกอบอาชีพข้าราชการ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนที่เกิด พ.ศ. 2509-2518 ที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ที่มีระยะเวลาในการเตรียมพร้อมทางการเงินเพื่อการเกษียณอยู่ในระดับน้อย กลุ่มคนที่เกิด พ.ศ. 2519-2533 ที่มีระยะเวลาในการเตรียมพร้อมทางการเงินเพื่อการเกษียณค่อนข้างมาก และ กลุ่มคนที่เกิดปี พ.ศ. 2534-2542 เป็นกลุ่มผู้เริ่มต้นในการทำงาน

ในส่วนของการเก็บข้อมูลนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในแต่ละพื้นที่ศึกษาในจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ นครราชสีมา ชลบุรี และสุราษฎร์ธานี ทั้งนี้ในแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันในปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ให้ความสำคัญหรือไม่ให้ความสำคัญกับการวางแผนเกษียณมีบุตรหรือไม่มีบุตร และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ พนักงานประจำ ผู้ประกอบอาชีพอิสระ และ ผู้มีกิจการเป็นของตนเอง

2.การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

ทำการตรวจดูความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล โดยนำมาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาจากนั้นนำ

แผนภาพที่ 1 ระบบสวัสดิการของประเทศไทย

ที่มา : ศูนย์กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ, สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.), 2560

เสนอข้อมูลและสรุปผลการศึกษาโดยใช้รูปแบบการพรรณนานำมาอธิบายเชื่อมโยงกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ที่ได้จากการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทยในปัจจุบัน เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ

2. ทำให้ทราบสภาพการณ์ปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุซึ่งจะทำให้สามารถนำเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ที่เป็นประโยชน์และสามารถเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายได้

3. ผลการวิจัยจะทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีแนวทางในการสร้างนโยบายและแผนการเตรียมตัวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย เพื่อมุ่งหวังให้กลุ่มคนที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมีความพร้อมทางการเงินก่อนเข้าสู่ช่วงดังกล่าว

การทบทวนวรรณกรรม

1. นิยามของคำว่าผู้สูงอายุ

นิยามว่า “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่า 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (ชัยพัฒน์ พุฒซ้อน และ กันตพัฒน์พรศิริวัชรสิน, 2561)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานเพื่อเข้าสู่เป็นผู้สูงอายุ

ชนัญญา ปัญจพล (2558) ได้กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินของวัยแรงงานเพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากรายได้ที่ลดลงจากการเกษียณอายุ ประกอบกับสมรรถภาพทางร่างกายที่ลดลง ซึ่งมีผลอาจทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่เกิดขึ้น ดังนั้นแนวทางการเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินจึงเป็นการจัดการงบประมาณบันทึกรายรับรายจ่าย การประหยัดรายจ่าย และการออมหรือการเตรียมเงินสำรอง/สะสมทรัพย์ซึ่งเงินสำรองในที่นี้เป็นเงินออมสำหรับใช้ฉุกเฉินเมื่อเกิดสิ่งที่ไม่คาดคิดขึ้นอย่างไรก็ตามการตั้งสัดส่วนของการเก็บออมหรือเตรียมเงินสำรองเพื่อการเกษียณไว้ต่ำเกินไปอาจต้องเผชิญปัญหาเงินไม่เพียงพอต่อ

ตลอดชีวิตการเกษียณหรือไม่ได้คุณภาพชีวิตแบบที่ตนเองต้องการ

3. รูปแบบของการออมและการลงทุน

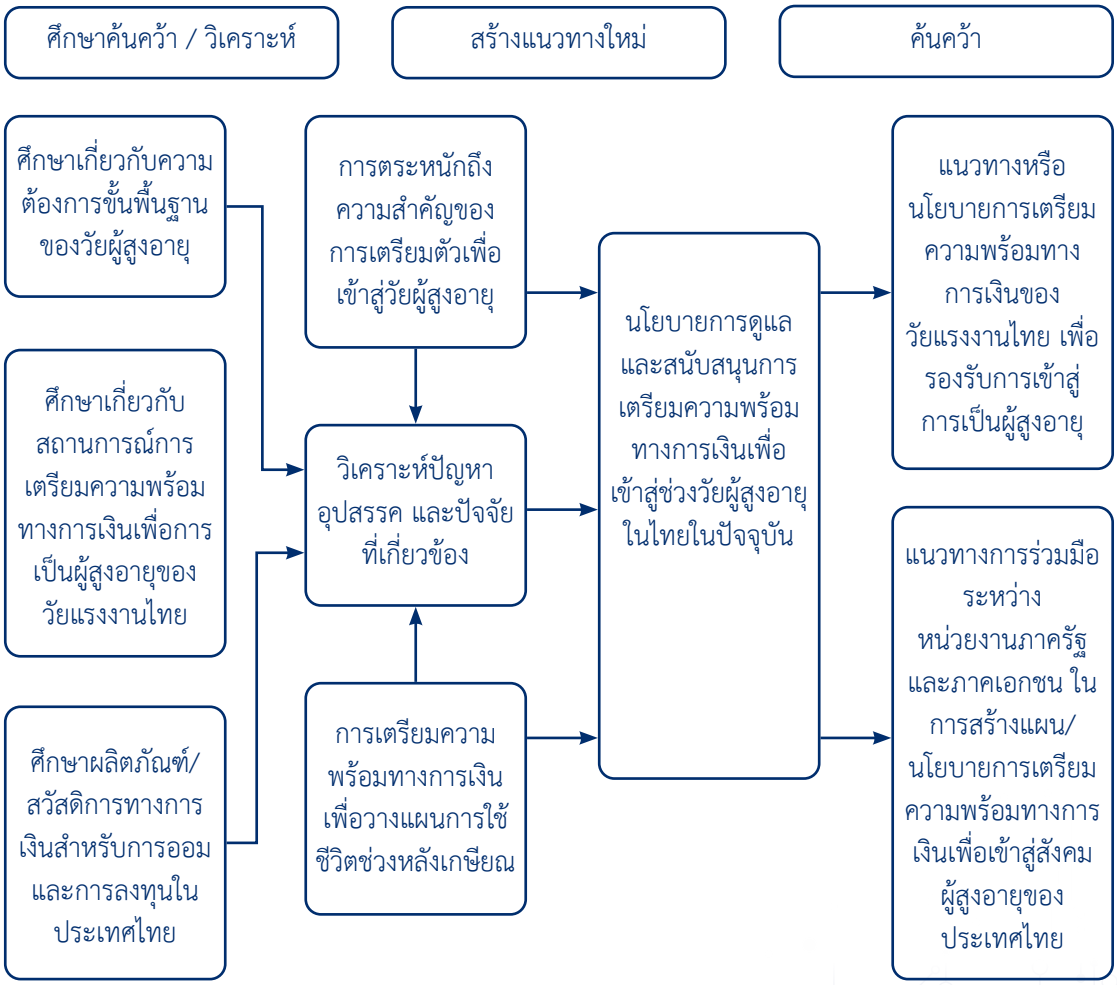
รูปแบบการออมและการลงทุน หากแบ่งตามลักษณะความเสี่ยง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (อุสาห์ แช่มสุวรรณ, 2544) ได้แก่ การออมและการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงต่ำที่คุ้มครองเงินต้นเช่นเงินฝาก เป็นต้น และการออมและการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูงที่ความเสี่ยงของผลตอบแทนไม่แน่นอน เช่น พันธบัตรออมทรัพย์ กองทุนรวม ประกันชีวิต กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) กองทุนการออมแห่งชาติ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

4. รูปแบบการออมเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับวัยผู้สูงอายุ

ระบบการออมเพื่อการเกษียณของประเทศไทยได้นำหลักการแนวคิดของธนาคารโลก (World Bank) มาปรับใช้ ซึ่งกำหนดเกณฑ์เพื่อความมั่นคงทางสังคมอันเกิดจากความมั่นคงในชีวิตหลังเกษียณของประชากรดังในแผนภาพที่ 1

ระบบสวัสดิการดังกล่าวเปรียบเสมือนตาข่ายที่จะรองรับไว้ให้สามารถใช้ชีวิตหลังเกษียณได้อย่างไม่ลำบาก การออมเงินผ่านเฉพาะเสาหลักต้นที่ 0 อาจมีเงินออมเพียงน้อยนิดไม่เพียงพอกับค่าครองชีพที่นับวันจะมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จึงควรต้องมีเสาหลักต้นที่ 3 ที่ใช้หลักการพึ่งตนเองรองรับไว้เพื่อความอุ่นใจได้ว่าจะมีเงินก้อนไว้ใช้เพิ่มเติมจากการออมแบบภาคบังคับ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทยในปัจจุบัน เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ

จากการสำรวจของโครงการวิจัยครั้งนี้พบว่าวัยแรงงานไทยที่มีมุมมองและแนวคิดในการเตรียมความพร้อมทางการเงิน เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มสายมองการณ์ไกลที่มีการวางแผนเตรียมความพร้อมทางการเงินใส่ใจในการวางแผนและดำเนินการตามเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อจะได้ใช้ชีวิตในช่วงบั้นปลายเกษียณตามที่วางแผนหรือคาดหวังไว้ กลุ่มสายกลางที่เน้นทำอะไรแบบพอดี ๆ ไม่ทำให้ตนเองต้องลำบากทั้งในช่วงปัจจุบันและอนาคต มองหาความคุ้มครองและการได้รับการดูแลรักษาพยาบาลที่เหมาะสมและไม่สะดวกสบายมากจนเกินไป ไม่เป็นภาระของเงินเก็บส่วนอื่นๆหรือต้องกู้ยืมเงินจากคนอื่น กลุ่มสายสู้ชีวิตที่มีภาระหน้าที่ในการดำเนินชีวิตมาก จึงเน้นทำทุกวันนี้ให้ดีที่สุดก่อน จึงไม่ได้ให้ความสำคัญว่าปัจจุบันต้องเตรียมความพร้อมสำหรับเกษียณ และกลุ่มสายสุขนิยมที่มีมุมมองว่า “นำเงินที่หาได้ในปัจจุบันมาทำให้ปัจจุบันมีความสุขก่อนดีกว่า” ทำให้ไม่มีความคาดหวังต่อชีวิตและสุขภาพในวัยเกษียณ เมื่อพิจารณาภาพรวมจากสถิติข้อมูลการออมของประชากรในประเทศไทยย้อนหลังในแต่ละปีพบว่าในช่วง 3 ปีหลังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และคนส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักของการเก็บออม เพื่อใช้จ่ายในยามชราหรือเกษียณอายุ มาเป็นอันดับแรก รองลงมาเพื่อใช้จ่ายยามเจ็บป่วยหรือเหตุฉุกเฉิน

นอกจากนี้ประเทศไทยมีระบบการออมเพื่อการเกษียณ หรือการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่โดยได้นำหลักการแนวคิดของธนาคารโลก (World Bank) มาปรับใช้ ซึ่งกำหนดเกณฑ์เพื่อความมั่นคงทางสังคมอันเกิดจากความมั่นคงในชีวิตหลังเกษียณของประชากร ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 4 เสาหลัก (Pillar) ได้แก่ เสาหลักที่ 0 สวัสดิการพื้นฐาน ได้แก่ เบี้ยยังชีพคนชราและคนพิการ และบำนาญของข้าราชการแบบเดิม เสาหลักที่ 1 ระบบประกันสังคม เสาหลักที่ 2 หมายถึง การออมภาคบังคับ ประกอบด้วย กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ และกองทุนสงเคราะห์ครูเอกชน เสาหลักที่ 3 การออมภาคสมัครใจ เช่น กองทุนการออมแห่งชาติ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนเพื่อการเลี้ยงชีพ ประกันชีวิต/ประกันสุขภาพ ประกันชีวิตบำนาญ และกองทุนประกันสังคม (มาตรา 40) และ เสาหลักที่ 4 ทางเลือกอื่น ๆ เพื่อเพิ่มการออม เช่น การออมกับสถาบันการเงิน การลงทุนกับสหกรณ์ รายได้จากการลงทุน เงินได้จากครอบครัวลูกหลานที่ให้มา

โดยในการเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อการเกษียณอายุ จะต้องคำนึงถึง การกระจายลงทุนในแต่ละประเภทสินทรัพย์ที่แตกต่างกัน ระดับความสามารถในการรับความเสี่ยง ระยะเวลาของการลงทุน สภาพคล่อง และข้อพิจารณาเรื่องภาษีและสิทธิลดหย่อนภาษี อีกด้วย เพื่อวางแผนการเงินให้เหมาะสมกับตนเองและเป้าหมายของการออม การลงทุน เพื่อการเกษียณที่วางไว้

2.การวิเคราะห์ปัญหาการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อัตราค่าใช้จ่ายสุขภาพทางด้านการรักษาสุขภาพที่สูงขึ้น (Medical Inflation) สถานการณ์การเกิดโรคอุบัติใหม่ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ เศรษฐกิจที่ความผันผวนและเติบโตชะลอตัว การปรับตัวใช้เทคโนโลยีใหม่ๆไม่ได้ที่จนกลายเป็นผู้ว่างงาน และระดับค่าครองชีพที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ที่กำลังจะเข้าสู่เป็นผู้สูงอายุโดยเฉพาะวัยแรงงานไทย จึงต้องวางแผนเตรียมพร้อมทางการเงินเพื่อมีเงินมากพอที่สามารถใช้ชีวิตในช่วงวัยเกษียณได้ตลอดอายุขัยไม่เช่นนั้นจะส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพ เป็นภาระแก่สังคมที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลในการจัดสวัสดิการต่างๆ ให้เหมาะสมกับการดำรงชีพนอกจากนี้แนวคิดที่ปลูกฝังให้มีการใช้ชีวิตแบบพอเพียงมาตั้งแต่ในอดีตเพราะเดิมคนไทยส่วนมากอาศัยอยู่กับครอบครัว มีผลทำให้คนไทยมีความเชื่อว่าแก่วัยเกษียณแล้วจะไม่ลำบาก จึงยังไม่จำเป็นต้องวางแผนทางการเงินตั้งแต่เนิ่นๆ

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์คุณสุจิตรา พิทยานรเศรษฐ์ อธิบดีกรมกิจการผู้สงอายุ และ ศาสตราภิชาน ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ประธานคณะทำงานขับเคลื่อนสังคมสูงวัยคนไทย

อายุยืน ได้กล่าวว่าระบบการออมที่เป็นลักษณะแบบบังคับจะมีส่วนช่วยทำให้คนไทยประสบความสำเร็จในการออมมากกว่าระบบการออมด้วยความสมัครใจนอกจากนี้จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มวัยแรงงานไทย พบว่า ปัจจุบันสวัสดิการและผลิตภัณฑ์ทางการเงินไม่สามารถตอบโจทย์การวางแผนหรือรองรับในวัยเกษียณได้ดีในทุกกลุ่ม ทำให้ประชาชนต้องเริ่มพึ่งพาตัวเองมากขึ้น

อย่างไรก็ดี การที่คนคนหนึ่งมีการวางแผนเตรียมความพร้อมทางการเงินเพื่อก้าวเข้าสู่เป็นผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับมุมมอง ทัศนคติ รายได้ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา เพศ สัมพันธภาพในครอบครัวและเพื่อน พื้นที่จังหวัดที่อาศัยอยู่ ลักษณะครอบครัวเดี่ยวหรือขยาย และปัจจัยด้านภาวะสุขภาพ นอกจากนี้กลุ่มวัยแรงงานที่เริ่มทำงานอายุ 20-30 ปี มีการออมเงินที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อน ๆ โดยมองว่าควรทำงานเพื่อให้มีรายได้ต่อเนื่อง วางแผนหาเลี้ยงตนเองเมื่อเกษียณ ดังนั้นการกำหนดนโยบายการดำเนินการด้านผู้สูงอายุให้เหมาะสม จำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะต่างๆของประชากรผู้สูงอายุทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีลักษณะแตกต่างกัน มีศักยภาพการเตรียมความพร้อม ความต้องการและปัญหาที่แตกต่างกัน

3. แนวทางการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย รองรับการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุ เป็นแนวทางให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่อไป

ปัจจุบันหน่วยงานกรมกิจการผู้สูงอายุและคณะทีมทำงานได้มีแนวทางหลักการการขับเคลื่อนของทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย รองรับการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุ จะต้องคำนึงออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ (1) มิติเศรษฐกิจ ได้แก่ การสร้างหลักประกันรายได้เมื่อถึงสูงวัย การส่งเสริมการทำงานเมื่อถึงสูงวัย และ การจูงใจให้คนต่างชาติที่มีคุณภาพและต้องการทำงานในประเทศไทยอย่างถาวรได้มีโอกาสทำงานและพำนักในประเทศไทย (2) มิติสภาพแวดล้อม ได้แก่ การปรับแก้กฎกระทรวงที่กำหนดอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกหรือบริการในอาคาร สถานที่หรือบริการสาธารณะอื่น สำหรับผู้พิการ หรือ ทุพพลภาพ และคนชราเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (3) มิติสุขภาพ ได้แก่ การบูรณาการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล การยกระดับผู้บริบาลอาชีพและการจัดให้มีศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพทุกอำเภอควบคู่กับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ผู้ป่วยระยะกลาง และ (4) มิติสังคม ได้แก่ การเพิ่มบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ “บวร วชร” (บ้าน วัด โรงเรียน วิสาหกิจ ชมรม โรงพยาบาล) ในการรองรับสังคมสูงวัยในชุมชน การกำหนดให้มี “ผู้พิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ” ทั้งนี้ในแต่ละมิติจะต้องนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้

ทั้งนี้แนวทางการขับเคลื่อนการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย รองรับการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุ เป็นประเด็นท้าทายที่ทุกภาคส่วนจะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน ทั้งการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล เช่น สร้างวัฒนธรรมการออมในทุกช่วงวัย มีผลิตภัณฑ์และสวัสดิการทางการเงินที่ตอบโจทย์และช่วยวางแผนเกษียณได้ ส่งเสริมทักษะการดูแลตัวเอง ส่งเสริมให้คนมีการ Up Skill /Reskill/Unlearn/Relearn ให้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น และการเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบ เช่น การขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย การบูรณาการจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุ การมีโครงสร้างกำกับดูแลเพื่อให้เกิดการบูรณาการเกี่ยวกับการออม การเพิ่มขีดความสามารถและบทบาทขององค์กรบริหารท้องถิ่นในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การปรับระบบสวัสดิการต่างๆ เช่น ระบบบำนาญ ระบบประกันสังคม ให้สอดคล้องกับค่าครองชีพรวมถึงการปรับระบบสวัสดิการภาคสมัครใจเช่น กองทุนสำรองเลี้ยงชีพเป็นภาคบังคับและการปรับสิทธิประโยชน์ทางภาษี เพื่อจูงใจให้คนออมเงินมากขึ้น และการมีระบบการออมภาคบังคับ (Forced Saving) โดยใช้วิธีการออมจากค่าใช้จ่าย (Saving Consumer Tax) ในขณะเดียวกันควรเร่งออกสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุเพื่อช่วยเหลือวัยแรงงานไทยเมื่อเข้าสู่วัยชราแล้วไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐบาลควรกระตุ้นให้สังคมทุกภาคส่วน สร้างวัฒนธรรมการออมตลอดทุกช่วงวัย และยกระดับเรื่องการเตรียมความพร้อมทางการเงินของวัยแรงงานไทย เพื่อรองรับการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุ เป็นวาระแห่งชาติและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

1.2 รัฐบาลควรปรับมาตรการลดหย่อนภาษีในการลงทุนสินทรัพย์ต่างๆ เพื่อจูงใจและส่งเสริมให้ประชาชนมีการออมและลงทุนสินทรัพย์ประเภทต่างๆ มากขึ้น

1.3 รัฐบาลควรมีการจัดตั้งคณะทำงาน มีการกำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน ตัวชี้วัด และกรอบเวลาที่ชัดเจน เพื่อให้นโยบายที่ออกมาสู่ประชาชนเป็นรูปธรรมมากขึ้น

1.4 รัฐบาลควรมีนโยบายทบทวนพิจารณาถึงข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน ให้มีความสอดคล้องระหว่างกัน และต้องสะท้อนถึงระดับค่าครองชีพของประชาชน

1.5 รัฐบาลและหน่วยงานภาคเอกชน ควรมีนโยบายร่วมกันในการมีผลิตภัณฑ์และสวัสดิการที่สามารถตอบโจทย์และมีส่วนช่วยในการวางแผนเตรียมความพร้อมทางด้านการเงินเพื่อวัยเกษียณของภาคประชาชน เพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรพิเศษที่เกิดจากทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชน ที่เป็นศูนย์บัญชาการหลักในการมองภาพรวมทั้งหมดและขับเคลื่อนการดำเนินงานนโยบาย

2.2 ควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายในวงกว้างเพื่อสร้างเวทีของการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และร่วมกันหารือถึงแนวทางนโยบายเชิงปฏิบัติที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลต่อไป

2.3 ส่งเสริมให้เกิดค่านิยมของประชาชนทุกระดับเรื่องการออมการลงทุนและการวางแผนเตรียมพร้อมเพื่อวัยเกษียณ

3. ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาโอกาสและอุปสรรคของวัยแรงงานไทยแยกตามกลุ่มอาชีพ หรือแยกตามประเภทผู้มีงานทำ ได้แก่ แรงงานในระบบ และ แรงงานนอกระบบ เนื่องจากกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกัน จะมีระดับรายได้และการได้รับสวัสดิการแตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อการประเมินแนวทางการเตรียมความพร้อมทางการเงินที่แตกต่างกัน ทำให้แนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์มีประสิทธิผลมากขึ้น

3.2 ศึกษาแนวโน้มระดับรายได้ค่าครองชีพ และค่าใช้จ่ายพื้นฐานต่อการดำรงชีพตั้งแต่ก่อนเกษียณและหลังเกษียณ ของประชากรแยกตามกลุ่มอายุ กลุ่มอาชีพ พื้นที่จังหวัดที่อาศัยอยู่ เพื่อสามารถคาดการณ์ระดับเงินได้ขั้นพื้นฐานในการใช้ชีวิตช่วงวัยเกษียณควรเป็นเท่าใด อีกทั้งสามารถประเมินระดับสวัสดิการที่เหมาะสม เพื่อช่วยเหลือการเตรียมความพร้อมของวัยแรงงานไทยเพื่อเกษียณได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, ประธานคณะทำงานขับเคลื่อนสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน. สัมภาษณ์. เมษายน 2564.

ชนัญญาปัญจพล. “การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (ส่วนกลาง)”. วิทยานิพนธ์, สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.

ชัยพัฒน์ พุฒซ้อน และกันตพัฒน์พรศิริวัชรสิน. “แนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย”, วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 1 (1), มกราคม - เมษายน 2561. หน้า 25-36.

“พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134 ตอนที่ 131 ก, 27ธันวาคม 2560, หน้า 36-39.

“ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)”, ราชกิจจานุเบกษา.เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก, 13ตุลาคม 2561, หน้า 1-71.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. “สถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx, 2560-2563.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน.“สถิติแรงงาน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/02.aspx, 2563.

สุจิตรา พิทยานรเศรษฐ์, อธิบดีกรมกิจการผู้สงอายุ. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สัมภาษณ์. เมษายน 2564.

อนพัทย์ หนองคู และ ดร. พรวรรณนันทแพศย์. “การวิเคราะห์รูปแบบการออมสำหรับวัยผู้สูงอายุในประเทศไทยและต่างประเทศ”, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ปีที่ 5 (1), มกราคม – มิถุนายน 2559. หน้า 145.

อุส่าห์ แช่มสุวรรณ. “ปัจจัยกำหนดการออมของครัวเรือนในประเทศไทย พ.ศ. 2527-2541”. วิทยานิพนธ์, เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.